

університету. Серія: Хімія. Вип. 1. 2015. С. 93-96.

6. Толмачова І. М. Дидактична гра як засіб формування математичної компетентності у молодших школярів. Матеріали II Міжнародної наук.-практ. конф. «Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика». Херсон: Вид. дім «Гельветика», 2015. С. 81-83.

7. Miloradova, N. & Savina, E Problem of Professional Personality Orientation Formation of a Future Builder and Architect (2015). International scientific conference urban civil engineering and municipal facilities (SPBUCEMF-2015). 117, 252-257.

*В.Б. Нечерда, м. Київ,
Україна*

ЕСЕ ТА СТОРІТЕЛЛІНГ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНО УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТАРШОКЛАСНИКА

Розглянуто такі нарративні методи, як есе і сторітеллінг, наголошено на їх педагогічному потенціалі у формуванні соціально успішної особистості старшокласника. В центрі уваги різновиди нарративних методів, їх ефективність у вихованні учнів та особливості застосування, а також досвід упровадження есе і сторітеллінгу в освітній процес експериментальних закладів загальної середньої освіти.

Ключові слова: *нарратив, метод, старшокласник, есе, сторітеллінг.*

У сучасній системі освіти важливого значення набуває виховання старшокласника, здатного найбільш повно проявити свої знання й навички під час подальшого навчання, реалізувати себе у професійному самовизначенні, вдало досягати поставлених цілей, бути конкурентоздатним, цілеспрямованим і мобільним, готовим долати труднощі й адаптуватися до різноманітних суспільних змін у складних реаліях сьогодення. Відтак, формування соціально успішної особистості учня старшої школи наразі є нагальним завданням закладу загальної середньої освіти, яке в освітньому середовищі вирішується шляхом упровадження в роботу із старшокласниками різних педагогічних методів, зокрема, нарративних – есе та сторітеллінгу.

На даний час нарратив має широке визначення як метафора різноманітних форм життєпису, що не припускає систематичних методів аналізу й детального запису, та водночас має більш вузьке визначення, згідно з яким є історією про специфічні події минулого. Нарратив «фіксує процес самореалізації як спосіб буття розповідного тексту, найважливішою атрибутивною характеристикою якого є його самобутність» [3, с. 37]. У нашому дослідженні під «нарративом» ми розуміємо мовний акт або вербальний виклад, що є фактично описом певних

життєвих подій у такій послідовності, яка створює єдину логічну розповідь. *Необхідними умовами наративу є діючі особи й розгорнутий у часі сюжет.*

Поділяємо наукову позицію зарубіжних вчених, які вважають наратив потужним засобом виховання конкурентоспроможної особистості, що вмє ставити цілі і бачити перспективу [5; 6]. Дослідники розглядають наративізацію як механізм, що дозволяє трансформувати зовнішні події у внутрішній досвід людини шляхом їхнього впорядкування згідно з ознаками наративного тексту. Необхідність упровадження наративних методів в освітній процес закладів загальної середньої освіти зумовлена потребою учнів у самопізнанні на шляху становлення, в усвідомленні своїх інтелектуальних і духовних ресурсів. На важливості розвитку в учнів процесів самопізнання і самоусвідомлення наголошує академік І. Бех: «Зростаюча особистість має бути здатною до розуміння як внутрішнього світу іншої людини, так і світу власного, до простеження своїх душевних порухів» [2, с. 46].

У формуванні соціально успішної особистості старшокласника сучасні педагоги послуговуються наступними наративними методами: усна історія; історія з життя; метод наративного інтерв'ю; сторітеллінг; літературні і фольклорні історії; побутові оповідки; історичні, філософські і релігійні тексти; біографії, автобіографії і мемуари видатних особистостей; есе та ін. При цьому «до основи педагогічної взаємодії покладаються життєві приклади, сюжети, замальовки, історії, які вихованці пізнають, аналізують, оцінюють, приміряють на себе, тим самим переосмислюючи власний досвід і моделюючи нову практику життєздійснення» [4, с. 41].

Зазначимо, що при застосуванні наративних методів в освітньому процесі експериментальних закладів загальної середньої освіти основна увага вчителя має бути зосереджена на розвиткові критичного й варіативного мислення учня старшої школи, його вмінь побудови логічного й естетичного усного і письмового тексту, адекватної оцінки побаченого чи прочитаного з позиції загальнолюдських цінностей. За результатами узагальнювально-впроваджувального етапу дослідження лабораторії фізичного розвитку та

здорового способу життя Інституту проблем виховання НАПН України, найбільшою популярністю у старшокласників користуються такі нарративні методи, як есе та сторітеллінг.

Есе є індивідуальною роботою учня, яка дає можливість продемонструвати нестандартне творче розуміння старшокласником певних ситуацій і явищ. Есе можна трактувати як розмову вголос із вираженням емоцій і використанням образів. У нашому дослідженні під *есе* ми розуміємо невеликий твір-роздум щодо конкретного питання чи проблеми, який містить елементи ідей і концепцій з різних областей науки чи суспільного життя, а також власний досвід, емоції і враження автора. Ознаками «якісного» есе вважаємо особистісний характер сприйняття й осмислення проблеми; внутрішню смислову єдність; невимушеність розповіді; парадоксальність.

На думку зарубіжних дослідників, есе є ефективним методом розвитку навичок структурувати інформацію та систематизувати свої ідеї [5, с. 5]. Цей метод забезпечує розвиток креативності й аналітичного, логічного й варіативного мислення, активізує в учнів процеси рефлексії і самопізнання [6, с. 24]. З цього приводу академік Бех зауважує, що формування у зростаючої особистості готовності до особистісної рефлексії стосовно будь-яких ситуацій, у яких вона перебуває, має бути важливим фактором сучасного виховання [1, с. 40].

Необхідною умовою успішності впровадження методу есе в освітній процес закладів загальної середньої освіти є цікава й актуальна для учнів тема. Бажаним є формулювання теми есе як афоризму, яскравого висловлювання, парадоксального твердження філософа, письменника, відомого діяча, вченого; тема має бути проблемною, тобто її зміст повинен передбачати можливість неоднозначної інтерпретації та оцінки. Під час формувального експерименту старшокласники працювали над есе за темою «Немає шляху до успіху. Успіх є шлях».

Критеріями оцінки есе стали: логіка викладення матеріалу, об'єктивність аргументів, вміння виокремити головну думку, моделювати ситуації, проводити

оцінку своєї діяльності, критично і креативно мислити, а також наявність власного стилю. Після презентації успішних есе відбувалось обговорення заявленої теми. Старшокласниками було зроблено наступні висновки: ключ до успіху – у кожного свій, немає універсального «рецепту» успіху, різними також є шляхи його досягнення; успіх може бути пов'язаним із везінням, проте успішність неодмінно є результатом наполегливої тривалої праці. Також учні зазначили, що в кожній людині є ті риси, які заважають досягти успіху, зокрема, низька самооцінка й невпевненість у власних силах, та ті якості, що сприяють життєвій і соціальній успішності, – самовладання, сумлінність, дисциплінованість.

У підсумках роботи старшокласників за методом есе учням було запропоновано сторітеллінг «Історії успіху». *Сторітеллінг* є вихованням через повчальні розповіді і фактично являє собою виховну бесіду – один із найбільш традиційних варіантів здійснення виховного впливу засобами наративу.

Методика проведення сторітеллінгу передбачає дотримання наступних вимог для того, щоб виховання через повчальні розповіді не перетворилось на монолог за своєю формою: використання цікавої для даної вікової категорії учнів інформації; чітка логічна структура бесіди та ефектна презентація матеріалу за допомогою яскравих емоційних образів; дотримання принципів гуманізації й демократизації взаємин учнів і вчителя; відбір таких питань для обговорення, що можуть спровокувати учнів бути відвертими і щирими під час дискусії; використання особистісно-орієнтованого підходу з метою зробити зміст бесіди особистісно значущим для кожного учня; поєднання діалогів та імітаційно-ігрових видів діяльності; можливість пов'язати матеріал сторітеллінгу з реальними проблемами старшокласників.

Сторітеллінг «Історії успіху» мав на меті показати за допомогою сучасних цифрових ресурсів історії життя видатних особистостей, що, незважаючи на численні невдачі, досягли всесвітньої слави й визнання (Томас Едісон, Джордж Сорос, Стівен Кінг, Стів Джобс, Дональд Трамп та ін.). Презентація кожної історії завершувалась рефлексією учнів та проведенням

паралелей між історією успіху відомої особистості та реальними випадками з життя старшокласників. Висновками сторітеллінгу стало наступне твердження учнів: життєві кризи мають бути не поштовхом до зневіри у своїх силах, а рушійною силою нових звершень на шляху до успіху.

Відтак, упровадження есе та сторітеллінгу у практику закладів загальної середньої освіти дозволяє зробити освітній процес модерним і цікавим для старшокласників, створює сприятливі умови для обговорення різних складних і важливих для них життєвих ситуацій та ефективної взаємодії учнів з оточуючими, розширює їх можливості роботи з інформацією, активізує в учнів старшої школи процеси самовиховання і самовдосконалення, необхідні для життєвого й соціального успіху.

У формуванні соціально успішної особистості старшокласника наративні методи есе та сторітеллінг дозволяють учням отримати можливість вивчити й узагальнити власний життєвий досвід, пережити і зробити висновки з різних життєвих історій, здобути навички критичної рефлексії, а також сприяють усвідомленню учнями важливості для особистісного зростання таких якостей, як наполегливість, відповідальність, цілеспрямованість, допомагають розвитку в учнів навичок самостійного формулювання висновків, вмінь бачити «позитивну перспективу» й вибудовувати власну покрокову стратегію успіху.

Література

1. Бех І. Д. Духовне призначення як сутнісна міра особистості, яка зростає. *Управління освітою*. 2019. № 3(411). С. 36-43.
2. Бех І. Д. Життя особистості у смислоціннісному поступі. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2020. № 3(96). С. 44-57.
3. Ісак Н. Ю. Наратив як засіб ідентифікації особистості. *Філософський альманах*. 2006. № 52. С. 35–40.
4. Кириченко В. І. (ред.), Нечерда В. Б., Гарбузюк І. В., Тарасова Т. В. Зміст, форми і методи формування просоціальної поведінки підлітків уразливих категорій в закладах загальної середньої освіти: методичні рекомендації. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2019. 96 с.
5. Nafees S. N. The Five-Paragraph Essay: An In-Depth Exploration of the Genre and its Limitations in Writing Pedagogy. *Honors College Theses*. 2018. № 42. p. 2-25.
6. Opaliuk T. L. Method of writing discursive essays on social and pedagogical topics. *World Science*. 2020. № 3(55). p. 23-30.